

Asia: VN/8051/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne ja yleiset kommenttinne demokratiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta

Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto HYOL ry kiittää mahdollisuudesta lausua periaatepäätöksestä suomalaisesta demokratiapolitiikasta.

Luonnoksessa on huomioitu demokratiapolitiikkaa ja demokratian tilaa laajasti. Siinä on tuotu esiin ajankohtaisia haasteita, joita historian ja yhteiskuntaopin opettajat kohtaavat ja käsittelevät työssään eri tavoilla.

Linjaus 1: Vaalijärjestelmä on toimiva, turvallinen ja luotettava. Jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja riittävät valmiudet käyttää osallistumisoikeuksiaan

Toimenpide-ehtotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- ***Vaalijärjestelmän uudistaminen***
- ***Vaalien turvallisuuden vahvistaminen***
- ***Äänestysmahdollisuuksien joustavoittaminen ja sähköisen äänioikeusrekisterin laajamittainen käyttöönnotto***
- ***Äänestysaktiivisuuden ja monipuolisen ehdokasasettelun edistäminen***

Lasten ja nuorten yhteiskunnallisen kiinnostuksen ja taitojen harjoittelemisen sekä kansalaispätevyyden kokemuksen rakentumisen kannalta yhteiskuntaopilla ja historialla on oppiaineina suuri merkitys. Edustuksellisen demokratian näkökulmasta on tärkeää, että näitä oppiaineita opetetaan riittävästi peruskoulussa ja toisella asteella. Yhteiskunnallisten tietojen ja taitojen opetusta etenkin ammatillisessa koulutuksessa tulisi lisätä.

Linjaus 2: Suomessa on käytössä monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja yhä useampi käyttää poliittisia- ja kansalaisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Yhdenvertaisen osallistumisen edistämien ja kytkeminen vahvemmin osaksi päätöksentekoa ja valmistelua.*
- *Osallisuusjärjestelmien kehittäminen sekä arviointi kunnissa ja hyvinvointialueilla.*
- *Aloite-instrumenttien tarkastelu sekä erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismenetelmien laajamittainen hyödyntäminen. Digitaalisen osallistumisen ja verkkodemokratiapalvelujen kehittäminen.*
- *Osallistumistoimien arviointi ja mittaaminen sekä yhdenvertaisen osallistumisen kehittäminen.*

On hyvä, että lausunnossa on huomioitu lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksien kehittäminen. Osallistumisjärjestelmien kehittämisessä olisi hyvä huomioida nuorisovaltuustot ja niiden kehittäminen, esimerkiksi nuorisovaltuustoja voisi toteuttaa myös hyvinvointialuetasolla.

Linjaus 3: Demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus sekä jatkuva oppiminen tukevat osallistumisoikeuksien toteutumista

Toimenpide-ehdotusten teemat demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatuksen tukemiseksi

- *Nuorten koulutuspolkujen eriytymiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa. Osallistumista tukevan tietopohjan ja valmiuksien varmistaminen.*
- *Ajantasaisten koulutus- ja oppimateriaalien saatavuuden parantaminen (demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksistä). Valtakunnallisen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamiskeskuksen perustamisen selvittäminen sekä ajankohtaisten pilottihankkeiden tulosten valtakunnallinen jalkauttaminen.*
- *Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen pitkäjänteinen kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeusasioissa.*
- *Kansalaistaitojen sekä avoimen keskustelun vahvistaminen disinformaation tunnistamiseksi ja torjumiseksi (ml. digitaalinen- ja mediakasvatus).*
- *Yleisten kirjastojen ja museoiden verkoston roolin vahvistaminen yhteiskunnallisen osallistumisen ja medialukutaidon vahvistamisessa.*
- *Demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan osaamisen vahvistaminen ja painoarvon lisääminen kotoutumiskoulutuksessa sekä monikielisessä yhteiskuntaorientaatiossa.*
- *Riittävien resurssien turvaaminen kansalaisyhteiskunnan toimijoille demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan koulutuksen tarjoamiseen.*

Peruskoulu ja toisen asteen koulutus tasoittavat tutkimusten mukaan merkittävästi perhetaustan aiheuttamia eroja siinä, miten sisäinen kansalaispätevyys koetaan. Laaja-alaisten tavoitteiden johdosta demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus kuuluvat kaikille opettajille, mutta erityisen merkittävä rooli yhteiskunnallisten tietojen, taitojen ja kokemusten opettamisessa on kuitenkin yhteiskuntaopilla. On tärkeää, että yhteiskuntaoppia opetetaan riittävästi kaikilla asteilla ja että sitä opettavat pätevät aineenopettajat.

On tärkeää, että opettajien ihmisoikeus- ja demokratiakasvatuksen perus- ja täydennyskoulutuksen resurssien riittävyys turvataan. On hyvä huomata, että relevanttia täydennyskoulutusta voivat toteuttaa myös erilaiset kolmannen sektorin toimijat.

Mahdollisesti perustettavan valtakunnallisen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamiskeskuksen yhtenä tehtävänä voisi olla ajantasaisen oppimateriaalin ja täydennyskoulutuksen tuottaminen.

HYOL ry kannattaa sitä, että kotoutumiskoulutusta sekä monikielistä yhteiskuntaorientaatiota järjestettäessä varmistetaan, että koulutusta tarjoavilla toimijoilla on riittävä osaamis pohja demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa käsittelevien teemojen käsittelemiseen ja että nämä teemat saavat koulutuksissa

riittävän painoarvon.

Linjaus 4: Avoin, läpinäkyvä ja vuorovaikutteinen hallinto vahvistaa luottamusta. Päätöksenteko on tietoperusteista

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla hallinnon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä voidaan edistää

- *Julkisen hallinnon viestinnän kehittäminen yhteiskunnan toimintaan liittyvissä asioissa.*
- *Julkisuuslain uudistuksen loppuunsaattaminen. Avoimuusrekisterin saattaminen voimaan, seuranta sekä kehittämistarpeiden arviointi.*
- *Lainsäädäntöprosessin avoimuuden ja osallistavuuden parantaminen sekä virkamiesten osaamisen kehittäminen.*

Ei lausuttavaa linjausta 4 koskien.

Linjaus 5: Yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on rakentava, moniarvoinen ja syrjimätön sekä mahdollistaa eri väestöryhmien osallistumisen

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla keskustelukulttuuria voidaan parantaa

- *(Puolueiden välisen) dialogin ja yhteistyön tunnistaminen keskeiseksi elementiksi rakentavassa yhteiskunnallisessa keskustelukulttuurissa.*
- *Hyvien väestösuhteiden edistäminen dialogin keinoin.*
- *Oikeiden osallistumisinstrumenttien valinta osallistumisen eriytymisen vähentämiseksi.*
- *Viranomaistoimien jatkaminen ja osaamisen kehittäminen vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi.*
- *Vihapuheen ehkäisy sekä tietoisuuden lisääminen vihapuheen ja häirinnän kohtaamisesta sekä sananvapauden rajoista.*

Historia ja yhteiskuntaoppi oppiaineina kehittävät sen hahmottamista, että yhteiskunta on moniääninen ja -perspektiivinen. Ko. oppiaineet erityisesti edistävät rakentavaa yhteiskunnallista keskustelukulttuuria, argumentointitaitoja sekä ihmisoikeuksien kunnioittamista. On tärkeää vahvistaa yhteistyötä oppilaitosten ja mm. puolueiden ja muiden kansalaisjärjestöjen kesken rakentavan yhteiskunnallisen keskustelukulttuurin ylläpitämiseksi.

Linjaus 6: Aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa
Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja osallistumista

- *Autonomisen ja elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan merkityksen tunnistaminen sekä kumppanuuteen perustuvan sektorien välisen yhteistyön edistäminen.*
- *Kansalaisyhteiskuntaan liittyvien muutosten ja niiden vaikutusten pitkäjänteinen arviointi ja seuranta.*
- *Kansalaistoiminnan rahoitus- ja varainhankintatietoisuuden ja osaamisen tukeminen sekä varainhankintainnovaatioiden kehittäminen.*
- *Nuorten vapaaehtoistoiminnan tukeminen koulujen ja oppilaitosten avulla.*
- *Kansalaisyhteiskuntatutkimuksen edistäminen ja tutkimustiedon parempi hyödyntäminen. Virkahenkilöiden kansalaisyhteiskuntaosaamisen ja –tietämyksen vahvistaminen.*
- *Kulttuurilaitosten roolin ja toiminnan vahvistaminen kotouttamisessa ja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa sekä kulttuurin nostaminen kestävän kaupunkikehityksen keskiöön.*

HYOL ry on tyytyväinen, että tavoitteena on tukea pienten yhdistysten ja vapaaehtois pohjalta toimivien kansalaistoimijoiden rahoitus- ja varainhankintamahdollisuuksista sekä selvittää uusia innovaatioita varainhankinnan kehittämisessä. Etenkin opettajien ainejärjestöt tarjoavat opettajien tarpeisiin suunniteltua täydennyskoulutusta ja siksi niiden toimintaa olisi järkevää tukea taloudellisesti.

HYOL ry kannattaa myös toimenpide-ehdotusta, jolla tuetaan nuorten osallistumista vapaaehtoistoimintaan edistämällä vapaaehtoistoinnasta saadun

osaamisen tunnistamista ja tunnustamista oppilaitoksissa. Tämä ei kuitenkaan saa toimia säästökeinona ja vähentää oppilaitoksissa tarjottavaa opetusta.

Linjaus 7: Suomi tukee demokratiakehitystä kansainvälisesti

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansainvälistä demokratiakehitystä

- *Toimijoiden yhteydenpidon lisääminen kansallisella tasolla ja Suomen kansainvälisen demokratiatyön kehittäminen kokonaisuutena. Suomalaisen demokratia-, ihmisoikeus- ja oikeusvaltioalan asiantuntemuksen hyödyntäminen kansainvälisessä yhteistyössä.*
- *Politiikassa aliedustettujen ryhmien poliittisen osallistumisen vahvistaminen tukemalla kansainvälisesti puolueita ja parlamentteja. Erilaisten tapojen kehittäminen tukemaan eri toimijoiden osallistumisoikeuksien toteutumista sekä mediavapautta.*
- *Valtioneuvoston tutkimustoiminnan kehittäminen sekä seuranta kansainvälisen demokratiatyön vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista.*
- *Suomen aktiivinen toiminta Euroopan Unionin Team Europe Democracy–aloitteessa ja hallitusten välisissä demokratiajärjestöissä. Suomen tuki Kansainväliselle demokratia- ja vaaliapuinstituutille (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA).*

Ei lausuttavaa linjausta 7 koskien.

Ruhanen Kirsi
Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto HYOL ry